

Nucli antic de Gironella

Gironella

Ubicació

Comarca:	Berguedà
Lloc/Adreça:	El conjunt de carrers i edificis situats al turó entorn a l'església i castell.
Emplaçament	L'accés des de diferents punts, a través del pont vell, a partir de la pujada de la muralla, etc.

Coordenades:

Latitud:	42.03357
Longitud:	1.8827
UTM Est (X):	407516
UTM Nord (Y):	4654107

Classificació

Número de fitxa	08092 - 62
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Conjunt arquitectònic
Estil / època:	Medieval Modern Contemporani Popular
Segle	XIII-XX
Estat de conservació	Bo
Protecció	Inexistent
Accés	Fàcil
Ús actual:	Residencial
Titularitat	Privada
Titular:	públic/privat. Diversos propietaris.

Fitxes associades:

[Castell i muralles de Gironella](#)

[Santa Eulàlia, església vella](#)

[Casa de veïns Avda. Catalunya, 99](#)

[Casa Plaça de la Vila, 5](#)

[Casa carrer Pont Vell, 12](#)

[Cal Martí](#)

[Edifici carrer Pont Vell, 9](#)

[Edifici carrer Pont Vell, 36](#)

Edifici carrer Roser, 8

Edifici c. Pont Vell, 15

Edifici carrer del Pont Vell, 17

Edifici Plaça de la Vila, 12

Edifici Plaça de la Vila, 11

Autoria de la fitxa

Sara Simon Vilardaga

Data de registre de la

dc., 22/11/2017 - 01:00

fitxa:

Descripció

El nucli antic de Gironella comprèn, a grans trets, els carrers i edificis ubicats en l'entorn del turó on es bastí el castell de Gironella i l'església vella de Santa Eulàlia, delimitat per el riu Llobregat a ponent i al sud i est la riera de la Riba, i vers el nord aproximadament fins quasi la carretera de Vic. Gran part dels carrers del casc antic estan caracteritzat per la seva adaptació al terreny, al turó, amb un nombre important de carrers estrets, molts amb desnivell i sinuosos, alguns empedrats i alguns només accessibles a peu i/o amb escales i amb placetes amagades entre els carrers. Una configuració formada, en gran part, a partir de la trama urbana d'origen medieval que s'anà creant a l'entorn de l'església de Santa Eulàlia i a redós del castell i les seves muralles. Aquell primer nucli que es gestà en època medieval aniria creixent i desenvolupant-se en època gòtica i barroca, assolint un major assentament en època industrial, a partir de la implantació de fàbriques tèxtils a peu del riu Llobregat; fet que va afavorir un creixement de població i urbanístic, que tot i que a Gironella significà la creació de noves zones urbanes com la carretera, també va determinar un augment de població i de construcció de cases al casc antic, o millora d'alguns edificis existents. La formació i modificacions al llarg dels anys de les places de davant de l'església vella de Santa Eulàlia, la plaça de la Vila i també la construcció de la plaça de l'església junt amb la construcció de la mateixa església nova de Santa Eulàlia, l'actual, també van anar determinant part de la configuració urbanística del casc antic. La majoria de les cases del casc antic són cases de planta baixa i un o dos pisos més golfes, tot i que també n'hi ha de tres plantes; generalment són cases entre mitgeres i amb coberta a dues vessants de teula àrab.

Observacions:

(segueix d'història): En el context de la Primera Guerra Carlina, Gironella fou saquejada i incendiada, per part del Comte d'Espanya; els efectes sobre la vila van ser molt importants, molt habitants varen marxar a altres poblacions, consta que el Marquès de Gironella i Sentmenat va cedir la pedra del que devia quedar del castell, als veïns per tal de reconstruir les cases. El títol de Marquesat de Gironella passaria més tard a mans dels Calvo-Encalada i els Febrer. El nucli antic de Gironella experimentà un creixement important al llarg del segle XVIII, però sobretot durant el segle XIX i inicis del XX, amb la construcció i ocupació de la gran majoria de parcel·les disponibles arran de la gran demanda d'habitatges sobretot per allotjar el volum de persones arribades per treballar a les fàbriques tèxtils.

Història

Les notícies referides a Gironella es remunten almenys al segle IX, concretament en l'acta de consagració de l'església de Sant Maria d'Olvan, el 899, en que s'esmenta el lloc de "Gerundela" com un dels límits de l'esmentada església. La creació del nucli de Gironella va estretament lligada amb la formació del castell de Gironella, el qual consta documentat a partir del segle XIII, bàsicament en donacions dels senyors de la Portella sobre terres a Gironella. Fet que confirma que els senyors de la Portella eren els senyors de Gironella, es creu que el castell es construï sota el seu domini. Bernat Guillem I de la Portella i Lluçà, el

1307, va aconseguir del rei tota la Baronia de Gironella. Durant el segle XIII i XIV Gironella va anar creixent i configurant-se com un interessant lloc estratègic i de control, entre altres del camí de la sal. Del segle XIV data la construcció de l'església vella de Santa Eulàlia. El fill de Bernat Guillem, Bernat VI de la Portella, va morir sense descendència, passant la Baronia a mans de la Marquesa que es casà amb Pere de Fenollet Vescomte d'Illa i de Canet; passant els dominis de Gironella a mans dels Fenollet. Després de la mort de Pere VIII, la baronia de Gironella, passà dels Fenollet al Pinós, concretament al 1423 per confirmació reial passà a Pere Galceran II de Pinós, que havien reclamat repetidament la seva possessió. Els Pinós tingueren el domini de Gironella fins el segle XVI, tot i que mai hi van tenir residència al castell, el control l'exercien des dels dominis de Bagà. La importància de la vila de Gironella fou reconeguda pels barons de Pinós en diverses ocasions, al 1402, atorga el privilegi d'escollir dos cònsols i quatre jurats per a governar-se. Del període dels Pinós es conserven força notícies, entre les quals que el 1430 Bernat II Galceran va ser a Gironella per retre homenatge als seus homes, o que el 1444 els Pinós van confirmar a Gironella, els privilegis, costums i llibertats; el 1472 Galceran de Pinós, a causa de la guerra civil de Joan II, deslliurava als homes de la Baronia de Gironella del pagament dels censos. Al segle XV el baró de Pinós arrendà el castell de Gironella, al batlle Joan Serra. A finals del segle XV consta que el castell de Gironella es trobava abandonat. Al segle XVI la Baronia de Gironella s'integrà al domini dels Agulló, degut a la manca de descendència per part de la família Pinós, fet que comportà que la baronia passés a mans de Maria, filla de Francesc Galceran de Pinós, qui estava casada amb el noble Miquel d'Agulló. A mitjans del segle XVIII, el domini dels Agulló-Pinós fou reclamat pels senyors de Bagà, llavors els ducs d'Alba. Durant el període de domini dels Agulló-Pinós, es conserven un destacat nombre de referències de la vila de Gironella amb el bandolerisme, del 1587 es documenta la presència d'hugonots. En època dels Agulló-Pinós, Gironella entrà en un procés de decadència; en gran part derivada pels efectes que les guerres van tenir a la vila, especialment per la de Successió. L'any 1702, Josep Agulló-Pinós obtingué, per part de Felip V, el títol de Marquès de Gironella, com a mostra d'agraïment a la seva fidelitat; tot i la protecció del rei la vila fou cremada, sembla ser que afectant de manera important al castell, fet que determinaria que durant el segle XVIII perdés la seva funció i importància. Posteriorment el títol de Marquès de Gironella passà a mans dels Sentmenat, tot i que acabà essent un títol honorífic, ja que la desamortització els deixà sense els béns patrimonials de Gironella. (segueix a observacions)

Bibliografia

- BOLÒS, J. (a cura de) (2009): Diplomataris de Sant Pere de la Portella. Barcelona, Fundació Noguera, Diplomataris número 47.
- BUSQUETS I CASTELLA, J. (1993): Gironella i la Guerra de Successió. Barcelona: Edicions de l'Associació Cultural El Vilatà, Col·lecció L'Escambell, núm. 2.
- BUSQUETS I CASTELLA, J.; MONTAÑA, D.; PUJOL, J.; SERRA, R.: (1999): Gironella. Notes històriques. Calaf: Edicions del Centre d'Estudis de l'Associació Cultural El Vilatà del Berguedà, Col·lecció L'Escambell, núm. 12.
- CATALÀ, P. (1976): Els Castells Catalans, volum V. Barcelona, Rafael Dalmau editor.
- SANTANDREU, M. D. (2014): "Els castells, les torres i les cases fortes de la Sotsvegueria de Berga al 1715", a L'Erol, número 121, p. 89-91.
- SERRA, R.: (1983): "El castell de Gironella", a El Vilatà, número 22, p. 19-24.
- SERRA, R. et altri (1991): Guia d'Art del Berguedà. Berga, Ed. Consell Comarcal del Berguedà i Patronat del Centre d'Estudis del Berguedà.
- SERRA i VILARÓ, J. (1989): Baronies de Pinós i Mataplana. Reproducció facsímil de l'obra de 1930, editat el 1989 pel Centre d'Estudis Baganesos.
- SERRA, R., BUSQUETS, J. i VILADÉS, R. (2009): "El castell durant la guerra de Successió i al segle XVIII", a L'Erol, número 100, p. 20-29.
- VV.AA. (1994): Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. El Berguedà, vol.5. Barcelona:

Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

-VVAA (1985): Catalunya Romànica. XII. El Berguedà, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana.

